

RSG Pantarijn

Dyslexieprotocol

Locatie MHV Wageningen

Versie Januari 2018

Inhoud	Blz.
1. Inleiding	3
2. Uitgangspunten dyslexiebeleid MHV Pantarijn	4
3. Screenen en testen op dyslexie	6
4. Dyslexieverklaring	7
5. Faciliteiten bij dyslexie in de onderbouw	8
6. Faciliteiten bij dyslexie in de bovenbouw	10
7. Faciliteiten bij dyslexie op het examen	12
8. Vrijstellingen en ontheffingen	13
9. Bijlagen	15

1. Inleiding

In dit dyslexieprotocol wordt het beleid rond dyslexie op de locatie MHV van Pantarijn uiteengezet. De afspraken rond testen en begeleiden en de faciliteiten voor leerlingen worden op een rijtje gezet, evenals de verplichtingen voor zowel leerlingen als docenten. Het protocol heeft als doel duidelijkheid te verschaffen aan alle betrokkenen: leerlingen, docenten, ouders en leerlingbegeleiders.

Secties dienen de faciliteiten waarvan gebruik gemaakt mag worden door de leerlingen, ook daadwerkelijk op te nemen, uit te voeren en te evalueren.

Het protocol wordt vastgesteld door het LMT en zal, als dat nodig is, worden geactualiseerd.

2. Uitgangspunten dyslexiebeleid Pantarijn MHV

Pantarijn heeft als missie: *ontdek(t) je talent*. Toegepast op dyslexiebeleid betekent dit twee zaken:

Leerlingen worden gestimuleerd hun talenten te ontdekken, het beste uit zichzelf te halen, zo goed mogelijk te presteren. Dat betekent dat er een verantwoordelijkheid bij de leerling is om zich in te spannen, ook op het moment dat er sprake is van beperkingen. De school begeleidt en ondersteunt de leerling bij het ontdekken van hun talenten en helpt als beperkingen verhinderen dat leerlingen zich maximaal ontwikkelen.

Wat is dyslexie?

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.
(Stichting Dyslexie Nederland, 2008).

Dyslexie is een beperking waar leerlingen die dyslectisch zijn hun hele schoolloopbaan en ook daarna last van zullen hebben. Dyslexie gaat niet 'over' en wordt niet minder. Wel kunnen leerlingen leren beter met hun beperking om te gaan. Daarbij kan de school een ondersteunende rol spelen, maar het betekent ook altijd extra tijd, werk en ondersteuning voor de leerling, de ouders en soms ook begeleiders buiten school. Leerlingen en ouders moeten hiervan doordrongen zijn.

De school kan met faciliteiten en voorzieningen de leerling ondersteunen. Omgaan met dyslexie kost de leerling immers extra tijd en energie. Docenten moeten zich realiseren wat dyslexie betekent voor de leerlingen en op wat voor manier zij de leerling kunnen ondersteunen. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van mogelijke manieren om de leerling te ondersteunen. Bij de begeleiding moet altijd in het oog gehouden worden dat de leerling geholpen moet worden 'om het zelf te doen'; het heeft geen zin de leerling te helpen door zaken van hem of haar over te nemen. Bovendien moet de ondersteuning uitvoerbaar zijn op school. In bijlage 2 is een aantal suggesties en tips voor leerlingen opgenomen.

In de begeleiding van de leerlingen op Pantarijn MHV zit een ontwikkeling. In de brugklas en de onderbouw staat het ondersteunen en leren omgaan met dyslexie centraal. Dat moet ertoe leiden dat leerlingen in de bovenbouw zelfstandig (maar dat is

iets anders dan alleen) gebruik kunnen maken van de geboden faciliteiten.

De mate waarin en de manier waarop dyslectische leerlingen last hebben van hun beperking verschilt van leerling tot leerling. De faciliteiten waarvan de leerlingen gebruik kunnen en mogen maken zijn dus niet voor iedereen gelijk. Uitgangspunt daarbij is dat de dyslectische leerlingen zoveel mogelijk op de normale manier aan lessen en toetsen deelnemen. Per leerling wordt in Magister vastgelegd bij welke vakken welke faciliteiten gebruikt worden.

Niet alleen bij Nederlands heeft een dyslectische leerling last van zijn of haar handicap. Bij alle vakken speelt taal (lezen, begrijpen, schrijven of spreken) een meer of minder belangrijke rol. Bij alle vakken speelt de dyslexie van de leerling dus een (zij het wisselende) rol. Dyslexiebeleid gaat dus niet alleen over Nederlands of over de talen maar over alle vakken.

3. Screenen en testen op dyslexie en taalproblemen

Als de mentor signalen ontvangt dat er een vermoeden van dyslexie is, kan de leerling daarna voor een screening naar de dyslexie-coördinator verwezen worden. De dyslexie-coördinator zal in eerste instantie bij de mentor nagaan wat de aard van het probleem is en welke signalen er zijn dat de leerling mogelijk dyslectisch is. Indien nodig zal aan de mentor en/of enkele vakdocenten en/of de ouders gevraagd worden aanvullende informatie aan te leveren. Vervolgens kan er een screening plaatsvinden.

Als er vervolgstappen nodig zijn, dan worden de leerling en de ouders daarvan door de mentor of de dyslexie-coördinator op de hoogte gesteld en kan verwezen worden naar instanties buiten school voor verder onderzoek. Op school zelf vindt geen dyslexieonderzoek plaats. In alle gevallen ligt de verantwoordelijkheid om een dyslexieverklaring te verkrijgen en de daarbij behorende kosten bij de ouders.

Een leerling wordt gedurende zijn/haar schoolcarrière niet meer dan één keer gescreend. Het is dus van belang, wanneer vervolgonderzoek wenselijk is, dit zo snel mogelijk uit te voeren. De resultaten van de screening en het bijbehorende advies worden in Magister opgenomen en worden indien gewenst naar de ouders en/of het onderzoeksbureau verstuurd.

Leerlingen die op de basisschool al een dyslexieverklaring hebben gekregen, krijgen op Pantarijn een pasje uitgereikt. Daarnaast worden zij door de dyslexiecoördinator van hun afdeling ingelicht over hun rechten en plichten.

Dyslexie wordt vaak in de onderbouw geconstateerd. Toch komt het ook voor dat pas in de bovenbouw dyslexie wordt geconstateerd. Het gaat dan om leerlingen die hun beperking zo goed hebben kunnen compenseren dat die niet eerder opgemerkt is. In de bovenbouw lukt het compenseren dan niet meer en zijn ondersteunende faciliteiten nodig. Het is belangrijk aandacht voor deze groep te blijven houden.

4. Dyslexieverklaring

Een dyslexieverklaring moet aan de volgende voorwaarden voldoen wil hij geldig zijn:

- Afgegeven door een externe orthopedagoog;
- Omschrijven op welke manier dyslexie is vastgesteld;
- Adviezen voor ondersteuning zijn opgenomen;
- Tijdstip waarop dyslexie is vastgesteld.

Als een leerling bij binnenkomst een dyslexieverklaring heeft, wordt dit door de administratie opgenomen in het LVS van Magister (bij 'kenmerken leerling'). Als bij een leerling tijdens de schoolloopbaan op Pantarijn dyslexie wordt vastgesteld, melden de ouders dit bij de mentor. De mentor meldt het aan de dyslexie-coördinator en de ondersteuningscoördinator. De ondersteuningscoördinator draagt zorg voor het opnemen van de verklaring in Magister. Vaak, maar niet altijd, gaat een dyslexieverklaring vergezeld van een dyslexierapport. In dit rapport worden aanbevelingen voor ondersteuning en faciliteiten gedaan.

5. Faciliteiten in de onderbouw

Leerlingen kunnen een beroep doen op de volgende faciliteiten. In dit protocol is opgenomen welke faciliteiten voor een leerling van toepassing zijn.

a. *Toetsing algemeen*: leerwerk dat becijferd wordt dient ten minste vijf dagen van tevoren opgegeven te worden, ongeacht de hoeveelheid stof. Dyslectische leerlingen mogen per dag maar voor één taal getoetst worden. De toets die zij niet kunnen maken, wordt op een ander moment ingehaald. Het initiatief voor het maken van de inhaalafpraak ligt bij de leerling. In de praktijk hebben toetsen voorrang op schriftelijke overhoringen, aangezien overhoringen makkelijker in te halen zijn.

b. *Toetstijdverlenging*: leerlingen hebben recht op 10 minuten meer tijd voor een toets of een s.o. in vergelijking met andere leerlingen. De toetsen duren als regel 50 minuten, in lessen van 70 minuten kunnen de docenten de verlenging zelf regelen. Wanneer toetstijdverlenging niet mogelijk is, moet de leerling op een andere manier gecompenseerd worden (bijvoorbeeld de toets op een ander moment afmaken of het verminderen van het aantal opgaven).

c. *Grootschrift*: dyslectische leerlingen hebben recht op een vergrote toets wanneer de toets een lettertype heeft dat teveel afwijkt van de standaard (de richtlijn is Arial/Verdana, grootte 12) of wanneer de toets veel afbeeldingen, tabellen e.d. bevat. Het afnemen van handgeschreven toetsen of toetsen in dicteevorm is niet toegestaan.

d. *Andere vormen van toetsen*: het gaat dan vooral om toetsvormen (bijvoorbeeld mondelinge toetsen) die de reguliere schriftelijke toetsen vervangen. Deze vorm van toetsing is alleen mogelijk in uitzonderlijke gevallen en wanneer de leerling hier aantoonbaar baat bij heeft. Hiervoor moet zijn overlegd met de ondersteuningscoördinator.

f. *Aangepast tempo bij kijk- en luistertoetsen CITO*: dyslectische leerlingen kunnen een verzoek indienen om een kijk- en luistertoets met verlengde antwoordpauzes te maken. In de bovenbouw geldt dat dyslectische leerlingen standaard een kijk- en luistertoets met verlengde antwoordpauzes maken.

g. *Taalfouten en dyslectische fouten*: taal- en spelfouten worden bij de talen direct beoordeeld en hebben invloed op het cijfer. Voor dyslectische leerlingen wordt een bovengrens ingesteld aan het aantal spelfouten dat meegeteld mag worden. Ook wordt vastgelegd welke fouten wel en welke fouten niet worden geteld. In overleg met de talensecties is hiervoor een regeling opgesteld (zie bijlage 3), die geldt voor de hele

locatie MHV. Bij andere vakken dan talen telt spelling soms indirect mee (bijvoorbeeld in een waardering voor 'verzorging' bij een werkstuk of verslag). Bij leerlingen met een dyslexieverklaring wordt ook bij deze vakken rekening gehouden met hun beperking.

h. *Antwoorden van opdrachten en lesmateriaal op schrift*: een dyslectische leerling mag altijd vragen om een schriftelijke versie (op papier of digitaal) van de antwoorden van opdrachten of van materiaal dat in de les wordt gebruikt.

i. *Lezen*: het aantal te lezen boeken of pagina's kan in overleg met de docent verminderd worden. Ook kunnen enkele boeken vervangen worden door luisterboeken. De docent dient een dergelijke maatregel in alle gevallen aan zijn/haar vaksectie voor te leggen om te voorkomen dat er individuele verschillen ontstaan. Een dyslectische leerling mag overigens weigeren om in de les hardop (voor) te lezen.

j. *Gebruik laptop*: indien van toepassing mag een leerling in de onderbouw een eigen laptop gebruiken. In de meeste gevallen wordt een computer gebruikt door leerlingen die ondersteuning nodig hebben bij het lezen van teksten of bij spellen (laptop i.c.m. *ClaroRead*) of door leerlingen die (al dan niet vanwege hun dyslexie) moeite hebben met snel en leesbaar schrijven. De leerling is er bij toetsen voor verantwoordelijk dat het werk op een goede manier digitaal (bijvoorbeeld via usb-stick) wordt ingeleverd of dat het werk na afloop van de toets geprint wordt. Tevens is het de verantwoordelijkheid van de leerling dat er alleen die programma's die toegestaan zijn op de laptop staan. Een docent kan dit (laten) controleren.

k. *ClaroRead*: de school heeft een licentie voor het programma *ClaroRead* (zie [bijlage 4](#)) dat leerlingen kan ondersteunen bij het lezen van teksten. Ouders kunnen hierdoor goedkoper een versie van dit programma kopen. Leerlingen moeten voor dit programma in principe gebruik maken van een eigen laptop. Het gebruik van andere hulpmiddelen (denk aan *Daisy-speler*, *ReadingPen*, *Kurzweil*, *Sprint*, *Lex*, etc.) is toegestaan, maar de school biedt alleen ondersteuning bij het gebruik van *ClaroRead*.

l. *KWT*: in KWT worden ondersteuningsuren voor leerlingen met een dyslexieverklaring opgenomen. Docenten of de mentor kunnen de leerlingen ook naar deze uren verwijzen. Deze uren zijn vooral bedoeld voor leerlingen uit de onderbouw. Indien wenselijk kan een dyslectische leerling met voorrang ingeschreven worden voor een KWT-uur dat hij/zij vanwege zijn leerstoornis wil bezoeken.

m. *Digitale schoolboeken*: boeken die beschikbaar zijn voor dyslexie (digitale schoolboeken) worden door de school vergoed (zie [bijlage 4](#)).

6. Faciliteiten in de bovenbouw

In de bovenbouw havo en vwo worden alle toetsen centraal afgenomen en maken sommige toetsen deel uit van het schoolexamen. In de bovenbouw van de mavo worden ook alle toetsen centraal afgenomen; daar maken alle toetsen deel uit van het schoolexamen.

Dat maakt het nodig om aan het begin van de bovenbouw (klas 3 voor mavo, klas 4 voor havo en vwo) de faciliteiten opnieuw vast te stellen en wel door de examencommissie. Het kan gaan om algemene faciliteiten, die voor alle vakken gelden, of specifieke faciliteiten per vak.

De faciliteiten die leerlingen in de onderbouw gebruiken worden niet vanzelfsprekend ook in de bovenbouw gebruikt. Toetsen in de bovenbouw kunnen namelijk deel uitmaken van het schoolexamen en voor examens geldt een andere regeling.

Omdat leerlingen in de bovenbouw vakken kunnen laten vallen, nieuwe vakken kunnen opnemen en er verschillen kunnen zijn in inhoud en vaardigheden bij verschillende vakken is het nodig de faciliteiten opnieuw vast te stellen.

Leerlingen met een dyslexieverklaring kunnen al aan het eind van de onderbouw in klas 3 (begin klas 3 voor mavo) laten weten dat ze voor faciliteiten in aanmerking willen komen.

De richtlijnen voor de examencommissie zijn:

1. Voor kandidaten met een andere moedertaal en voor kandidaten met een beperking (zoals dyslexie) zijn er op beperkte schaal aanpassingen bij toetsen en centrale examens mogelijk.
2. De examencommissie stelt de aanpassingen vast. Zij doet dit uitsluitend op grond van een extern psychologisch, orthopedagogisch of medisch rapport (dyslexieverklaring).
3. De aanvraag dient plaats te vinden aan het begin van de vierde klas, ook indien er in de onderbouw al extra faciliteiten waren. Als de handicap in de loop van de bovenbouw geconstateerd wordt, kan bij de examencommissie een aanvraag ingediend worden, zodra aanpassingen gewenst zijn.

4. Een dyslexieverklaring geeft de leerling recht op 10 minuten extra toetstijd en daarnaast de mogelijkheid de toets in een vergroot lettertype te ontvangen tenzij de toets in Verdana 12 of Arial 12 is afgedrukt. Luistertoetsen kunnen met verlengde antwoordpauzes worden afgenomen indien dit wenselijk is.
5. Mogelijke faciliteiten zijn: andere vorm van toetsing, toetsen op laptop maken, gebruik maken van ondersteunende ICT (*ClaroRead*).

7. Faciliteiten bij het centraal examen

De extra faciliteiten voor dyslectische leerlingen tijdens de centrale examens:

De examencommissie bepaalt op welke afwijkende wijze het examen afgelegd mag worden. Voor afwijkingen in de wijze van examineren is een deskundigenverklaring nodig.

- De duur van de toetstijd kan met ten hoogste dertig minuten worden verlengd.
- Andere aanpassingen kunnen alleen worden toegestaan voor zover daarvoor door een deskundige (psycholoog of orthopedagoog) een voorstel is gedaan, of als de aanpassing aansluit bij de begeleidingsadviezen van diezelfde deskundige. Zo een aanpassing is bijvoorbeeld het gebruik van een computer/laptop met spellingscontrole of met tekstverklanking (voorleessoftware).
- Examenopgaven worden afgedrukt in Arial puntgrootte 12. Het is niet meer toegestaan dat scholen zelf een vergroting van de examens maken. Arial puntgrootte 12 wordt internationaal beschouwd als een lettergrootte die ook voor kandidaten met een leesbeperking werkbaar is.
- In bijlage 5 staan de ICT-faciliteiten bij toetsen en examens vermeld.

8. Vrijstellingen en ontheffingen

Er is een verschil tussen vrijstelling en ontheffing van een vak. Bij een vrijstelling van een vak hoeft daarvoor in de plaats geen ander vak gekozen te worden, bij een ontheffing voor een vak moet daarvoor in de plaats wel een ander vak gekozen worden.

In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen vrijstelling of ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen. Wel kan de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. Zo'n afspraak wordt voorgelegd aan de onderbouwstaf en bekrachtigd door de locatiedirecteur. De school moet hierbij wel rekening houden met de mogelijke profielkeuze van de leerling in verband met zijn doorstroommogelijkheden.

Wanneer een leerling een aangepast programma volgt, is het aan te raden om de ouders een verklaring te laten ondertekenen waarin staat dat zij ervan op de hoogte zijn dat de leerling geen examen meer kan doen in de betreffende taal. Het cijfer voor het vak telt wel mee bij de bevordering. Bij overgang naar de bovenbouw draagt de betrokken teamleider zorg voor de overdracht van de informatie.

In de onderbouw van het vmbo mag wel vrijstelling gegeven worden voor Frans of Duits op grond van dyslexie. Deze vrijstelling wordt alleen met toestemming van de afdelingsleider gegeven. De leerling moet dan nog wel naar de les, maar gebruikt de tijd om aan een ander vak te werken.

Leerlingen in de bovenbouw van het VWO moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Hiervoor kunnen Frans en Duits aangeboden worden op Pantarijn.

Er is op Pantarijn een mogelijkheid om een ontheffing voor deze tweede MVT te krijgen. Leerlingen met een dyslexieverklaring die een NT of NG profiel gekozen hebben kunnen dit aanvragen bij de examencommissie.

In de examencommissie wordt per leerling getoetst of aan de voorwaarden voor ontheffing is voldaan.

De docent van de betreffende MVT kan op verzoek door de commissie gehoord worden.

De leerling kiest in plaats van de taal een vervangend vak met een normatieve studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het vakaanbod in het NT of NG profiel (zie het aangepaste keuzeformulier in [bijlage 6](#)).

Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Dit is geregeld in artikel 26e lid 4 van het Inrichtingsbesluit VO.

In het Meerjarenbeleidsplan past dit besluit bij onze kernwaarde vrijheid. De beslissing sluit met betrekking tot de ontwikkeling van leerlingen aan bij het bijdragen aan de vrijheid te kunnen en mogen worden wie ze zijn.

Voor leerlingen die na het behalen van hun HAVO-diploma doorstromen naar VWO-5, geldt dezelfde regeling.

Alleen leerlingen met een HAVO-diploma profiel NT of NG komen in aanmerking voor ontheffing van de tweede MVT. Deze ontheffing dient tijdig aangevraagd te worden.

Leerlingen die kiezen voor de optie VWO Xtra komen niet in aanmerking voor ontheffing van een tweede MVT.

9. Bijlagen

Bijlage 1:

Wat iedere docent over dyslexie zou moeten weten

- Fundamenteel is de acceptatie van het probleem; het is niet tijdelijk, maar blijvend. Leerlingen met hardnekkige lees- en schrijfproblemen worden nooit leerlingen zonder lees- en schrijfproblemen, ongeacht de maatregelen die genomen worden.
- Deze leerlingen zijn niet ongeconcentreerd of niet ongemotiveerd, maar zijn veelal in de loop van de jaren gedemotiveerd geraakt.
- Deze leerlingen hebben vaak meer tijd nodig om informatie te verwerken, maar zijn niet dom.
- Deze leerlingen leren moeilijk informatie zonder samenhang uit hun hoofd.
- Deze leerlingen hebben moeite met automatiseren (het leren van rijtjes, hoofdrekken, hoofdsteden bij landen, begrippen, etc.).
- Er bestaat niet een type dyslectische leerling.
- Dyslexie is geen modeverschijnsel.
- Dyslectische leerlingen reageren vaak langzamer dan leeftijdgenoten op klassikaal gestelde vragen.
- Deze leerlingen hebben soms moeite met het onder woorden brengen van wat ze precies bedoelen: woordvindingsproblemen; accepteer eenvoudig taalgebruik.
- Dyslectische leerlingen maken ook wel eens hun huiswerk niet.
- Deze leerlingen kunnen moeite hebben met het overschrijven van aantekeningen van het bord of het maken van goede dictaten.

Tips voor docenten

- Controleer het gemaakte huiswerk, vooral moderne vreemde talen.
- Leg het accent op wat dyslectische leerlingen wel kunnen.
- Belangrijk is dat er tijdens de les gebruikgemaakt wordt van de verschillende zintuigen: horen, zien en doen.
- Gelijktijdig gebruik van de verschillende zintuigen is vanuit de wereld van de remedial teaching al lang het devies.
- Wijs de leerlingen op de mogelijkheid om gebruik te maken van ingesproken boeken en andere hulpmiddelen specifiek voor het betreffende vak.
- Gebruik concrete bewoordingen, bij voorkeur met praktische voorbeelden.
- Zeg of schrijf nooit: 'Je hebt zeker niet geleerd', maar vraag aan de leerling hoe hij het heeft gedaan.

- Bespreek welke spellingfouten worden meegeteld in de beoordeling; maak een verschil tussen inzichtfouten en andere fouten.
- Overhoren van woorden en zinnen in dicteevorm is bij dyslectische leerlingen niet toegestaan.
- Daar waar de dyslectische leerlingen er baat bij hebben, wordt mondeling toetsen aangeraden.

Kortom, wat aan algemene maatregelen (duidelijkheid, structuur in de opbouw van de les) voor dyslectische leerlingen belangrijk is, komt ook aan niet-dyslectische leerlingen ten goede. Als deze leerlingen geen steun ondervinden, lopen ze het risico de school voortijdig zonder diploma te verlaten of een lager type onderwijs te volgen.

Bijlage 2:

Handreiking voor dyslectische leerlingen

Zelfstandigheid

1. Werk zelf aan je dyslexie

- Met dyslexie heb je meer tijd voor je huiswerk nodig dan je klasgenoten.
- Richt je zoveel mogelijk op het leggen van verbanden, concentreer je niet op de feitjes, maar probeer de grote lijn van de tekst te begrijpen.
- Dyslexie is geen excuus om minder te doen, zoek wat voor jou de beste manier van leren is.
- Vraag als het nodig is om hulp.

Effectief studeren

2. Neem voor het studeren de tijd

- Probeer uit hoe je het beste kunt leren.

3. Studeer en werk op een zo rustig mogelijke plek

- Ga in de klas vooraan zitten.
- Leer thuis niet met muziek.
- Studeer in de stilste kamer.
- Doe desnoods oordoppen in.

4. Neem lessen op verschillende manieren op

- Lees, spreek uit, schrijf op en stel je iets voor, bijvoorbeeld bij het leren van nieuwe woorden.
- Lees, spreek uit en luister naar jezelf.
- Schrijf het woord op en fantaseer over de betekenis.

5. Vat lessen samen en leer je eigen samenvatting

In teksten staan veel onnodige woorden.

- Maak een schema of samenvatting met kernwoorden.
- Met die eigen samenvatting ken je de les al bijna.
- Vertel daarna bij elk geschreven kernwoord wat je weet.
- Van de samenvatting van een ander leer je weinig.

Niet-talige vakken

6. Raak niet in paniek als je iets niet snel begrijpt

Je bent goed in vakken met weinig taal, maar een instructie met veel informatie gaat soms te snel.

- Geen paniek: kijk er nog eens naar en lees een stuk opnieuw.
- Vraag om herhaling. Laat het bezinken.
- Na een paar dagen begrijp je het beter.

7. Oefen extra

Sommige dingen, zoals sommen, worden door oefening geleerd. Dyslectici krijgen wat langzaam de nodige routine.

- Maak bijvoorbeeld wat meer oefensommen dan de anderen.
- Later kun je de sommen beter gebruiken dan veel anderen.

8. Probeer vooruit te werken

- Vraag om een lijst met te verwachten moeilijke woorden.
- Leer proefwerken en toetsen zo lang mogelijk van tevoren.
- Herhaal de stof nog een keer tussendoor.
- Vraag om het huiswerk ruim van tevoren op te geven.

Lezen

9. Lees zo veel mogelijk

Mensen lezen steeds gemakkelijker als zij ouder worden. Dat geldt ook voor jou. Ga het weer eens echt proberen.

- Lees iedere dag voor jezelf serieus een half uur hardop.
- Over één jaar kun je dan veel beter lezen en schrijven.

10. Lees een tekst opnieuw als je niet begrijpt wat er staat

- Lees rustig, herlees, regel na regel, alinea na alinea.
- Vraag je af wat je gelezen hebt en wat de kern is.
- Streep trefwoorden aan als je de inhoud te snel vergeet.

Schrijven

11. Maak een schema voordat je gaat schrijven

- Schrijf in een schema de belangrijkste onderwerpen.
- Maak daarna een uitgebreid schema met trefwoorden.
- Schrijf daarna pas je verhaal.

12. Verbeter je spelling

- Vraag een overzicht van spellingregels.
- Controleer steeds wat je geschreven hebt.
- Gebruik daarbij een woordenboek en spellingregels.
- Ieder schoolvak heeft zijn eigen 'vakwoorden'.
- Vraag de docent een lijst te maken. Leer die vooruit.

Je toekomst

13. Keuze van je beroeps- of vervolgstudie

Misschien is het nu niet belangrijk, maar houd rekening met dyslexie. Zowel voor je vakkenpakket als voor je toekomstplannen. Bijna alle soorten werk kun je aan; er zijn een paar minder geschikte beroepen.

- Bespreek dat met je mentor of je decaan.

14. Op het werk

- Als je een (mondelinge) instructie niet kunt volgen, zeg het.
- Doe niet alsof je iets begrijpt terwijl je het nog niet snapt.
- Namen, adressen en nummers gaan vaak te snel. Vraag om herhaling.
- Vertel je baas over dyslexie.

Bijlage 3:

Afspraken beoordelen spelfouten voor dyslectische leerlingen

Spelling algemeen

Het is van groot belang dat de dyslectische leerlingen blijven oefenen met de spelling. Faciliteiten met betrekking tot spelling bij (school) examens zijn namelijk jaarlijks aan verandering onderhevig (voor de meest recente informatie: zie www.examenblad.nl).

- Wanneer de spellingregels tot de opgegeven stof van de toets behoren, dan worden fouten net zo geteld als bij andere leerlingen.
- Spellingfouten worden niet meegerekend als spelling niet getoetst wordt.
- Bij het vak Nederlands worden spellingfouten altijd meegerekend, waarbij een maximale aftrek geldt.
- De sectie Nederlands onderscheidt verschillende soorten fouten. Spelfouten worden voor dyslectische leerlingen anders beoordeeld.
- Voor sommige toetsen is een maximale aftrek.
- Reken dezelfde spelfout maar één keer.

Nederlands

Spelfouten die toegekend kunnen worden aan dyslexie, worden niet meegerekend. Voorbeelden hiervan zijn fouten met betrekking tot:

- Fonetische spelling: heerluk ipv heerlijk
- Dubbelklanken: Uitijndelijk ipv uiteindelijk / duek ipv deuk
- Klankverwisseling: plubiek ipv publiek
- Fouten in de toepassing van de regels van werkwoordspelling en interpunctie worden niet gedispenseerd. Voor spelfouten in werkwoorden gelden bovenstaande regels.

Moderne vreemde talen

In het voortgezet onderwijs beginnen bij de vreemde talen de problemen, die mogelijk voor een groot deel overwonnen zijn bij het lezen (en/of spellen) van Nederlands, weer opnieuw. Onbekende tekens en klanken vragen om een nieuw woordbeeld. De leerling valt terug op spellend lezen, wat niet ten goede komt aan het begrip van de tekst.

Bij Engels geven vooral de uitspraak en schrijfwijze van Engelse woorden problemen, omdat deze zeer onregelmatig zijn. Frans en Duits geven problemen vanwege de vele nieuwe klank-tekenkoppelingen.

Evenals bij de moedertaal zien we dat leerlingen bij de vreemde talen:

- moeilijk verschillen kunnen horen tussen klanken in woorden;
- moeite hebben met het onderscheiden en/of samenvoegen van klanken of klankgroepen van woorden;
- problemen kunnen hebben met de uitspraak of woorden verhaspelen. De uitspraak is vaak matig, want dyslectische leerlingen proberen door een fonetische uitspraak vat te krijgen op de schrijfwijze;
- problemen kunnen hebben met articuleren; slordig of onduidelijk.

Het onthouden en toepassen van 'logische' regels en grammatica hoeft in het algemeen voor een dyslectische leerling geen probleem te zijn; echter in sommige gevallen hebben leerlingen met dyslexie ook hier moeite mee.

Voor alle MVT geldt dat de spelling minder zwaar wordt beoordeeld dan andere fouten.

Frans

- Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten (voor zover de grammaticaregel bekend is).
- Fouten met betrekking tot (mede-)klinkerverdubbeling worden niet geteld. *Je m' appelle / je mapele*
- Accenten vergeten, toegevoegd en/of verkeerd geplaatst worden niet geteld. Behalve voor de accenten met een grammaticale functie, zoals bij het voltooid deelwoord, maar dan gaat het ook om een regel.
- Fouten met betrekking tot letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet geteld. *Bleu / blue*
- Bij het bevragen van specifieke grammaticale onderdelen dient dat onderdeel correct te worden uitgevoerd. *Il est / il es*
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

Engels

- Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten (voor zover de grammaticaregel bekend is).
- Fouten betreffende (mede-)klinkerverdubbeling worden niet geteld. *Housses*
- Fouten met betrekking tot letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet geteld. *Huose*
- Het niet schrijven van stomme letters wordt niet geteld, evenals het schrijven van hoorbare, maar niet gespelde letters *teacher-teatcher*.
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

Duits

- Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten (voor zover de grammaticaregel bekend is).
- Fouten betreffende (mede-)klinkerverdubbeling worden niet geteld.
- Fouten met betrekking tot letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet geteld: Truam
- Hoofdlettergebruik dient correct te zijn.
- Gebruik van de grammaticale umlaut dient correct te zijn (fährt), in overige gevallen wordt het ontbreken van de umlaut niet fout gerekend.
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

Spelfouten dienen altijd gecorrigeerd te worden! Markeer 'dyslectische' fouten met een D.

Bijlage 4:

Afspraken rond ClaroRead

Doel:

De school geeft leerlingen met dyslexie een middel in handen om geschreven tekst anders en beter toegankelijk voor hen te maken. Dit betekent dat deze leerlingen mogelijk met meer succes kunnen deelnemen aan het onderwijs.

Toegang:

Leerlingen die thuis en op school tijdens de lessen met Claroread willen werken, kunnen het programma tegen een gereduceerd tarief aanschaffen.

Voor thuis en voor gebruik op school met een eigen laptop kunnen ouders en leerlingen ClaroRead tegen gereduceerd tarief aanschaffen.

Als een leerling besluit om met ClaroRead te gaan werken, moet hij/zij dit aangeven bij de dyslexie-coördinator. De dyslexie-coördinator geeft de leerling instructie over het gebruik van de voorleessoftware. De mentor brengt vervolgens de docenten van de leerling op de hoogte als de leerling besluit om met het programma te gaan werken. De ondersteuningscoördinator neemt in Magister op dat de leerling werkt met voorleessoftware.

Meer informatie over ClaroRead is te vinden op: www.claroread.nu

Dedicon

Digitale schoolboeken zijn beschikbaar op de website van Dedicon en dienen door de ouders / leerling zelf aangeschaft te worden. De factuur kan gedeclareerd worden bij school. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de dyslexiecoördinator.

Meer informatie over Dedicon is te vinden op: <https://educatief.dedicon.nl/>

Bijlage 5:

ICT Faciliteiten bij toetsen en examens

Bovenbouw

- Er is een lokaal met ICT voorzieningen tijdens de toetsen van de bovenbouw HV en tijdens de examens beschikbaar.
- De school zorgt dat er voldoende laptops beschikbaar zijn. Deze laptops hebben een algemene inlog, hebben geen verbinding met internet en zijn voorzien van Microsoft Office. Als de leerling daarvoor toestemming heeft moet ook het programma *ClaroRead* beschikbaar zijn en moet het werk digitaal aangeleverd worden.
- Tijdens de toetsen is er ICT ondersteuning aanwezig of oproepbaar.
- De leerling slaat het werk op de laptop op. Na afloop van de toets of examen zet de leerling, onder toezicht van een surveillant, het werk op een usb-stick. Na de toets wordt het werk zo spoedig mogelijk uitgeprint. De leerling ondertekent het en pas dan kan de laptop worden uitgezet/ het programma worden afgesloten.
- Er is één functionaris binnen de school die verantwoordelijk is voor het organiseren en beheren van de ICT faciliteiten bij toetsen en examens.

Onderbouw

- Leerlingen in de onderbouw zijn zelf verantwoordelijk voor het op tijd reserveren van een laptop en eventueel een usb-stick met *ClaroRead*. De leerling moet zelf ook de laptop en usb-stick ophalen uit het studiehuis.
- Leerlingen leveren ruim tevoren een usb-stick aan bij de docent(e), zodat hij/zij op het moment van toetsing de toets digitaal kan aanleveren. Na de toets, verwijdt de docent(e) de toets weer van de usb-stick en krijgt de leerling zijn/haar stick terug.
- Tijdens de toetsweken worden de laptops en usb-sticks met *ClaroRead* door de school geregeld en klaargezet.

Bijlage 6 : aangepast keuzeformulier i.v.m. ontheffing Frans of Duits

**Formulier voorlopige keuze 17-18
Ontheffing MVT**

ATHENEUM

naam:

klas:

handtekening ouder(s):
.....

Toelichting bij het formulier.

Je moet dit formulier volledig invullen aan vóór- en achterkant en hieronder in het kort vermelden waarom juist deze keuzes zijn gemaakt.

1. Waarom kies je voor ATHENEUM?

2. Waarom kies je voor dit profiel?

3. Waarom kies je voor het vak in de vrije ruimte?

- ☐ Vak nodig voor vervolgonderwijs
- ☐ Gekozen uit interesse voor het vak
- ☐ Houdt overstap naar ander profiel open
- ☐ Vak is goede aanvulling op het profiel
- ☐ Wist niets beters

4. Als je nog vragen hebt over een keuzeprobleem, kun je die hier stellen.

*** Als je adviezen wilt hebben over twee verschillende niveaus en/of over twee verschillende profielen moet je twee formulieren invullen en inleveren.**

*** Let op: als je ontheffing hebt voor MVT kun je géén vwo-xtra kiezen!**

Dit formulier lever je in bij je mentor. Vergeet niet een handtekening van je ouder(s) te vragen.

PROFIELKEUZEFORMULIER VWO - ATHENEUM

voorlopige profielkeuze 2017-2018
onthefing MVT

Kruis de relevante open vakjes in één kolom aan. Naam: _____

Klas: _____

	VWO Atheneum - CM Cultuur en Maatschappij	VWO Atheneum - EM Economie en Maatschappij	VWO Atheneum NG Natuur en Gezondheid	VWO Atheneum NT Natuur en Techniek
Gemeenschappelijke vakken	☒ Nederlands ☒ Engels ☒ maatschappijleer ☒ LO (lichamelijke opvoeding) ☒ Cultuurgeschiedenis ☒ CKV (culturele kunstzinnige vorming)	☒ Nederlands ☒ Engels ☒ maatschappijleer ☒ LO (lichamelijke opvoeding) ☒ Cultuurgeschiedenis ☒ CKV (culturele kunstzinnige vorming)	☒ Nederlands ☒ Engels ☒ maatschappijleer ☒ LO (lichamelijke opvoeding) ☒ Cultuurgeschiedenis ☒ CKV (culturele kunstzinnige vorming)	☒ Nederlands ☒ Engels ☒ maatschappijleer ☒ LO (lichamelijke opvoeding) ☒ Cultuurgeschiedenis ☒ CKV (culturele kunstzinnige vorming)
Verplichte profielvakken	Eén vak kiezen uit: ☐ Frans ☐ Duits Profielvakken CM ☒ geschiedenis Eén vak kiezen uit: ☐ wiskunde C ☐ wiskunde A	Eén vak kiezen uit: ☐ Frans ☐ Duits Profielvakken EM ☒ geschiedenis ☒ economie Eén vak kiezen uit: ☐ wiskunde A ☐ wiskunde B	Eén vak kiezen uit: ☐ natuurkunde ☐ aardrijkskunde ☐ informatica ☐ wi D mits wi B Profielvakken NG ☒ biologie ☒ scheikunde Eén vak kiezen uit: ☐ wiskunde A ☐ wiskunde B	Eén vak kiezen uit: ☐ biologie ☐ aardrijkskunde ☐ wi D mits wi B Profielvakken NT ☒ wiskunde B ☒ natuurkunde ☒ scheikunde
Profielkeuzevakken	Eén cultuurvak kiezen uit: ☐ kunstvak bv (beeldende vorming) ☐ kunstvak mu (muziek) ☐ Frans ☐ Duits ☐ filosofie Eén maatschappijvak kiezen: ☐ aardrijkskunde ☐ economie	Eén vak kiezen uit: ☐ aardrijkskunde ☐ bedrijfseconomie Eén vak kiezen uit: ☐ aardrijkskunde ☐ bedrijfseconomie	Eén vak kiezen uit: ☐ natuurkunde ☐ aardrijkskunde	Eén vak kiezen uit: ☐ biologie ☐ informatica ☐ wiskunde D
Vrije profielvakken	Eén vak kiezen uit: ☐ Frans ☐ Duits ☐ kunstvak bv ☐ kunstvak mu ☐ economie ☐ biologie ☐ aardrijkskunde ☐ filosofie ☐ informatica	Eén vak kiezen uit: ☐ Frans ☐ Duits ☐ kunstvak bv ☐ kunstvak mu ☐ biologie ☐ aardrijkskunde ☐ bedrijfseconomie ☐ filosofie ☐ informatica	Eén vak kiezen uit: ☐ Frans ☐ Duits ☐ kunstvak bv ☐ kunstvak mu ☐ economie ☐ geschiedenis ☐ filosofie ☐ natuurkunde ☐ aardrijkskunde ☐ informatica ☐ wiskunde D (mits wi B)	Eén vak kiezen uit: ☐ Frans ☐ Duits ☐ kunstvak bv ☐ kunstvak mu ☐ aardrijkskunde ☐ economie ☐ geschiedenis ☐ filosofie ☐ biologie ☐ informatica ☐ wiskunde D